

Beata Bilicka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
bilicka@umk.pl

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/BPTh.2016.040>

9 (2016) 4: 167–171

ISSN (print) 1689-5150

ISSN (online) 2450-7059

Anna Emmanuela Klich OSU, *Chrystocentryzm hermeneutyki biblijnej Jana Pawła II w katechezach o psalmach i kantykach* (Seria: *Duc in altum*, nr 15),

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2014, ss. 393

Pierwszą encyklikę poświęconą zgłębieniu misterium Jezusa Chrystusa Odkupiciela człowieka Jan Paweł II rozpoczął od słów: „Odkupiciel człowieka, Jezus Chrystus, jest ośrodkiem wszechświata i historii” (nr 1). Natomiast w pierwszej adhortacji *Catechesi tradendae* poszerzył to zwrócenie się ku Chrystusowi mówiąc wyraźnie o potrzebie chrystocentrycznego ukierunkowania katechezy: „każda autentyczna katecheza jest chrystocentryczna, [...] Chrystocentryzm w katechezie oznacza także, że pragnie się przez katechezę przekazywać nie swoją własną naukę, albo jakiegoś innego mistrza, lecz naukę Jezusa Chrystusa, tj. prawdę, której On nam udziela, albo ściślej mówiąc, Prawdę, którą On sam jest” (nr 5–6). Każda katecheza bez względu na to, czy głosi ją papież, czy prowadzi w szkole nauczyciel religii, musi stawiać w centrum przepowiadania Jezusa Chrystusa, który jest pełnią Objawienia. Przypomina o tym także *Dyrektorium ogólne o katechizacji*: „W orędziu objawionym Misterium Chrystusa nie jest elementem bardziej uwydatnionym niż inne, ale stanowi centrum, na bazie którego zostają uporządkowane oraz wyjaśniają się wzajemnie wszystkie inne elementy” (nr 41). Całe nauczanie Jana Pawła II posiada wymiar chrystocentryczny, było ono i zapewne będzie przedmiotem wielu badań naukowych. Można zatem postawić pytanie, co nowego wnosi kolejna praca na temat chrystocentryzmu w nauczaniu papieża?

Autorka recenzowanej książki, która była w 2014 r. podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, podejmuje zagadnienie chrystocentryzmu biblijnego w katechezach o psalmach i kantykach ogłoszonych przez Jan Paweł II. W tak sformułowanym temacie A.E. Klich jest pionierką, nie ma bowiem w polskiej literaturze teologicznej podobnej monografii.

Katechezy, które Ojciec Święty proklamował podczas audiencji śródowych, stanowiły bardzo ważny element Jego papieskiej posługi. Większość z nich była głoszona w cyklach tematycznych. A.E. Klich podjęła się niełatwego zadania przebadania zbioru 130 papieskich katechez biblijnych, wygłoszonych w czasie audiencji generalnych w okresie od 28 marca 2001 r. do 12 stycznia 2005 r. Jest to obszerny cykl poświęcony znaczeniu liturgii uświęcania czasu w Kościele, nazwany przez polskiego wydawcę (Wydawnictwo M) *Psalmy i kantyki biblijne w Tradycji Kościoła* i zawierający 65 psalmów, 26 kantyków Starego Testamentu oraz 9 kantyków Nowego Testamentu. Na temat znaczenia tego cyklu katechez wypowiedział się Jan Paweł II w Liście apostolskim *Novo millennio ineunte*: „Trzeba [...], aby wychowanie do modlitwy stało się w pewien sposób kluczowym elementem wszelkich programów duszpasterskich. Ja sam zamierzam poświęcić najbliższe katechezy środowe *refleksji nad Psalmami*, poczynając od Psalmów Jutrznii, poprzez które publiczna modlitwa Kościoła zachęca nas do uświęcenia każdego dnia i nadania mu właściwego kierunku. Jest bardzo wskazane, aby nie tylko we wspólnotach zakonnych, ale także w społecznościach parafialnych bardziej starano się tworzyć klimat przeniknięty modlitwą” (nr 34). Celem naukowej pracy A.E. Klich było zbadanie, w jaki sposób papież wykorzystał w przytoczonych katechezach chrystocentryczną hermeneutykę biblijną.

Recenzowana praca składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych wstępem. Całość wieńczy zakończenie, wykaz skrótów, aneksy, obszerna bibliografia oraz *summary*. Lekturę książki ułatwiają wstępy do poszczególnych rozdziałów i podsumowania zawierające konkluzję dotyczącą przebadanego materiału. W rozprawie zastosowano metodę porównawczą.

Rozdział pierwszy opisuje zasady hermeneutyki biblijnej stosowane przez Jana Pawła II. Podział na trzy paragrafy wyznaczają kryteria interpretacji Pisma Świętego zawarte w Konstytucji o Objawieniu Bożym *Dei verbum* Soboru Watykańskiego II (nr 12): analiza literacka tekstu biblijnego, krytyka historyczna, zasada jedności Starego i Nowego Testamentu. W paragrafie pierwszym (s. 18–48) A. E. Klich wychodzi od dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Biblii w Kościele* (1993) w przekładzie R. Rubinkiewicza (dokument doczekał się również przekładów K. Romaniuka i D. Piekarza), który mówi o potrzebie analizy literackiej tekstu biblijnego. Następnie wnikliwie bada katechezy Jana Pawła II, dowodząc, że papież uwzględnił w nich osiągnięcia naukowe egzegetów i teologów dotyczące delimitacji i kontekstu tekstów biblijnych, gatunków i struktury literackiej oraz języka biblijnego. Papież wykorzystywał je przede wszystkim wówczas, kiedy w swoich katechezach o psalmach i kantykach wyjaśniał miejsca sporne. W drugiej części rozdziału pierwszego (s. 48–62) autorka wykazuje, że Jan Paweł II zastosował w swoich katechezach rów-

niez krytykę historyczną, która pozwala zrozumieć kontekst sytuacyjny działalności hagiografów oraz ich wkład redakcyjny. W ostatnim paragrafie (s. 62–120) podejmującym zagadnienie jedności Starego i Nowego Testamentu A. E. Klich analizuje papieskie katechezy i dowodzi, że Jan Paweł II odczytywał psalmy i kantyki w żywej Tradycji Kościoła stosując interpretację kanoniczną i bogatą egzegezę patrystyczną (autorka policzyła, że papież wykorzystał w katechezach biblijnych 148 fragmentów dzieł autorów wczesnochrześcijańskich).

Rozdziały drugi oraz trzeci stanowią zasadniczą część książki i są krytyczną analizą papieskich katechez. W rozdziale drugim A.E. Klich bada główne tematy chrystologiczne obecne w katechezach biblijnych Jana Pawła II, ujmując je w następującym porządku: chrystocentryzm historii zbawienia (s. 123–139), Chrystus Pełnią objawienia Boga (s. 139–164), antropologia chrystocentryczna (s. 165–194). Wnikliwa i drobiazgowa analiza bogatego materiału źródłowego prowadzi autorkę do konkluzji, że Jan Paweł II wskazywał na chrystocentryzm historii zbawienia oraz podkreślał eschatologiczne wypełnienie dziejów świata i jego historii w Jezusie Chrystusie, w którym objawiają się rysy Bożego oblicza. Poprzez Wcielenie i Odkupienie tylko w Chrystusie człowiek może poznać prawdę o sobie samym. A.E. Klich zwraca uwagę na wymiar antropologiczny papieskich katechez, który uwidacznia się w afirmacji przez Jana Pawła II osoby ludzkiej będącej treścią Bożego objawienia, a także w wezwaniu do coraz lepszego poznawania Jego słowa.

Rozdział trzeci zatytułowany został *Chrystocentryzm aktualizacji w katechezach biblijnych Jana Pawła II*. Należy postawić pytanie o zasadność tytułu, czy nie należałoby raczej tę część książki nazwać *Aktualizacja chrystocentryzmu w katechezach biblijnych Jana Pawła II*? W tym miejscu autorka kontynuując drobiazgową analizę katechez o psalmach i kantykach wykazuje, iż w papieskim nauczaniu uwzględnione zostały źródła pozabiblijne (s. 198–226). W Kościele od wieków dokonuje się aktualizacja psalmów i kantyków Liturgii Godzin. Jan Paweł II w procesie aktualizacji orędzia biblijnego korzystał z liturgii; pism Ojców Kościoła, pisarzy wczesnochrześcijańskich, przedstawicieli monastycyzmu; dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła; sztuki chrześcijańskiej i literatury. W dalszej części rozdziału trzeciego (s. 236–256) A.E. Klich analizuje sposób wykorzystania przez papieża w katechezach biblijnych treści antropologicznych. Zwraca uwagę na doświadczenia egzystencjalne człowieka opisane przez psalmistę, powszechność tych doświadczeń w kontekście ludzkiej egzystencji każdego czasu, moralne aspekty życia chrześcijańskiego i eschatologiczną perspektywę ludzkiego istnienia. W ostatnim paragrafie (s. 256–268) autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, jakim językiem posługiwał się Jan Paweł II, aby współczesnemu człowiekowi przybliżyć treści objawione w psalmach i kantykach oraz z jakich środków retorycznych w tym celu korzystał.

Rozdział czwarty, w odróżnieniu od poprzednich, składa się tylko z dwóch paragrafów. To szczególnie interesująca część monografii, autorka wskazuje bowiem na oryginalne elementy katechez biblijnych Jana Pawła II. Najpierw opisuje, w jaki sposób papież wyjaśniał rolę słowa Bożego w codziennym życiu chrześcijanina widząc w nim Słowo żywe i skuteczne, umacniające wiarę oraz uczące nas modlitwy (s. 272–289). Następnie charakteryzuje strukturę katechez biblijnych, które papież oparł na starożytnej metodzie *lectio divina*, dlatego ostatni paragraf książki badaczka dzieli na cztery części: czytanie Biblii, medytacja słowa Bożego, dziękczynienie–uwielbienie–błaganie, kontemplacja Boga (s. 289–309).

Z zainteresowaniem przeczytałam pracę A.E. Klich, zwłaszcza że nie znam publikacji, poza recenzowaną monografią, poświęconej w tak szerokim zakresie hermeneutyce biblijnej w katechezach Jana Pawła II o psalmach i kantykach. Lektura książki o wysokich walorach naukowych nie powinna stwarzać problemów czytelnikowi nawet o mniejszym przygotowaniu teologicznym, posiada bowiem czytelną i przejrzystą strukturę, język przekazu jest jasny i komunikatywny, a odsyłacze czytelne. Cennym uzupełnieniem są aneksy umieszczone na końcu książki zawierające wyniki drobiazgowej i rzetelnej pracy naukowej autorki: wykaz gatunków literackich psalmów i kantyków; wykaz tekstów paralelnych zastosowanych w katechezach; wykaz autorów i dzieł zastosowanych w katechezach. Mogą one być cennym materiałem pomocniczym do dalszych badań nad myślą Jana Pawła II.

Omówiona monografia jest nowatorskim i krytycznym opracowaniem katechez Jana Pawła II o psalmach i kantykach. Po książkę z pewnością sięgną zarówno bibliści, jak i nauczyciele religii. Pierwsi znajdą w niej bogaty materiał do dalszych badań naukowych, publikacja jest bez wątpienia ważnym wkładem do poznania hermeneutyki biblijnej papieża i jej chrystocentrycznego wymiaru. Drudzy znajdą cenne źródło do prowadzenia katechezy biblijnej opartej na spuściźnie Jana Pawła II tym bardziej, że w Polsce znane i cenione są kompetencje oraz zaangażowania A.E. Klich w rozwój współczesnej edukacji religijnej dzieci i młodzieży, szczególnie katechezy biblijnej.

Słowa kluczowe: Psalmi i kantyki; chrystocentryzm; hermeneutyka biblijna; katechezy Jana Pawła II.

Keywords: psalms and canticles; Christocentrism; Biblical hermeneutics; catecheses of John Paul II.

Bibliografia

- Brzegowy T., *Wprowadzenie do katechez na temat Psalmów i kantyków w Tradycji Kościoła*, w: Jan Paweł II, *Dzieła zebrane t. VIII, Katechezy cz. 3*, Kraków 2007, s. 199–202.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae*, Watykan 1979, nr 5–6.
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor Hominis*, Watykan 1979, nr 1.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte”*, Watykan 2001, nr 34.
- Kongregacja do Spraw Duchowieństwa, Dyrektorium ogólne o katechizacji, Watykan 1997, nr 41.
- Kudasiewicz J., *Chrystocentryczna hermeneutyka biblijna Jana Pawła II*, w: *Ioannes Paulus II in memoriam. Księga Pamiątkowa Stowarzyszenia Biblistów Polskich ku czci Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 207–224.
- Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, tłum. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999.
- Sobór Watykański II, *Konstytucji o Objawieniu Bożym „Dei verbum”*, Watykan 1965, nr 12.